Prof. Dr Tamara A. Gorelova
Prof. Dr Milan Uzelac
Novi Sad

TEORIJA DRUŠTVA ZNANJA KAO PSEUDOPAIDEIA[1]

U poslednje vreme ponovo je aktuelna teorija o društvu znanja. Njeni pobornici pozivaju se na argumente stare više od pola veka, osporavaju škole i univerzitete kroz koje su i sami prošli, kao i potrebnost diploma koje sami poseduju. Pozivajući se na slobodno demokratsko društvo (kakvo nigde ne postoji), osporavaju tradicionalno obrazovanje kao i vrednosti na kojima ono stolećima počiva.

Njihov osnovni kamen spoticanja je antička paideia kao način vaspitanja i obrazovanja koja uzdiže čoveka u njemu samom (jer ima moć i sposobnost obrazovanja) iz njegove mogućnosti u njegovu vlastitu realnost, do njegove najviše mogućnosti kao života u zajedništvu, na čemu je počivala kultura antičke Grčke. Primarni smisao paideie bio je u osposobljavanju čoveka za život u zajednici, o čemu Aristotel govori u *Politici*.

Ideja paideie prošavši kroz epohu helenizma i doba ranog hrišćanstva svoj drugi oblik dobila je u srednjem veku s osnivanjem univerziteta. Tokom svog viševekovnog postojanja, sve do našeg vremena, univerziteti su negovali tradicionalni sistem znanja koja su bila u funkciji obrazovanja, formiranja izgradnje čoveka kao političkog bića, sposobnog da živi u zajednici u kojoj on jedino može opstati.

Danas je nastupilo vreme radikalnog osporavanja ne samo funkcije i smisla znanja, načina dospevanja do njega, nego, što je u svemu i najvažnije, osporavanja smisla i opstanka čoveka u svetu, njegove biti, onog što čoveka čini čovekom.

Zastupnici teorije o društvu znanja ne ustručavaju se pozivanja na tradiciju, ali je u isto vreme u potpunosti odbacuju osporavanje njenih bitnih momenata svođenjem znanja na

[1] Objavljeno u zborniku: *Društvo znanja i proces trasformacije filozofskih, društveno-humanističkih nauka,* Filozofski fakultet, Istočno Sarajevo / Pale 2021, str. 77-92.

njegovu funkcionalnu primenu (u privredi i industriji koji su u posedu multinacionalnih kompanija) koju vide u menadžmentu, budući da vrednost ima samo ono što je neposredno korisno i što vodi ostvarenju profita. Teorija o društvu znanja počiva na čistom, ogoljenom utilitarizmu kao svom neposrednom pokretaču i ona je krajnji izraz liberalnih društvenih tendencija prisutnih u američkom društvu, budući da se samo ono uzima kao merilo i najviši princip pod koji se moraju podvoditi svi drugi stavovi i sva druga shvatanja.

Posledica toga je da se s krajnje utilitarnih pozicija i uverenjem u dominaciju novoga sveta, sve glasnije osporava tradicionalna kultura i sistem njenih vrednosti koje svoje poreklo imaju u grčko-rimskoj i judeo-hrišćanskoj kulturi. Osporava se funkcija čoveka kao političkog bića i vrhunskim pravom proglašava manipulacija ljudima putem medija i novih internet tehnologija, osporava se obrazovanje kao priprema za univerzitete i svodi na bazičnu obuku (čitanje, pisanje i računanje), osporavaju se i proglašavaju nepotrebnim univerziteti u njihovom doskorašnjem obliku (koji ubuduće opravdanje svog postojanja imaju samo kao tehnikumi i visoke tehničke škole za obuku menadžera i upravljača u krupnim profitabilnim korporacijama).

Do pada nivoa opšte obrazovanosti dolazi već u poslednjoj trećini XIX stoleća kada se reformišu srednje škole, posebno gimnazije u kojima se smanjuje fond časova iz klasičnih jezika i klasične književnosti kao osnove obrazovanja, i sve više pretežu srednje tehničke škole dok tehnički fakulteti osamdesetih godina istog veka počinju da se uvlače u univerzitete narušavajući tako njihovu viševekovnu četvorodelnu shemu. Univerziteti postepeno gube ne samo svojeobrazovno prvenstvo no i istraživačku ulogu dobijajući praktični karakter stavljajući naglasak na uslužnim delatnostima.

Sve to posledica je narastajuće moći međunarodnih korporacija koje jedini cilj imaju u uvećanju profita i ekonomska komponenta njihove egzistencije je ne samo preovlađujuća već i jedina koja determiniše obuku novih kadrova za rad u novim,

jedino profitabilnim granama proizvodnje u sferi pružanja usluga.

Sledeća posledica u ovom nizu je svođenje obrazovanja na obučavanje za izvršavanje jednostavnih tehničkih operacija. Današnjem savremenom postindustrijskom društvu potrebni su stručno obrazovani ljudi, specijalisti koji poseduju znanja za primenu novih tehnologija; sva druga znanja potisnuta su u drugi plan i ona su od sekundarnog značaja, budući da za opstanak društva neophodna je proizvodnja koja podrazumeva veliki broj preduzetnika, inženjera, tehničara i kvalifikovanih radnika sposobnih da razrađuju načine proizvodnje i proizvode robu za kupce planski i smišljeno obrađene od strane reklamne industrije. Potrebe mogu biti veštačke, ali one su nametnute tako da zahtevaju zadovoljavanje stalno novim proizvodima čije postojanje pretpostavlja primenu novih tehnologija koje zahtevaju obučene profesionalce, inženjere i tehničare.

Kada se to ima u vidu, jasno je da društvo znanja ne obuhvata znanja kojima se oblikuje čovek, već proizvod izrađen za njega kao potrošača. Ljudi u prvom redu nisu građani, već konzumenti novih i novih proizvoda, potrošači kojima na raspoloženju stoje menadžeri s njihovim savetima i uslugama.

***

Sam termin *društvo znanja* javlja se sredinom XX veka u radovima američkog sociologa i publiciste austrijskog porekla Pitera Drukera (Peter Ferdinand Drucker, 1909-2005) i njegovog zemljaka, austrijskog i američkog ekonomiste Frica Mahlupa (Fritz Machlup, 1902-1983); za kratko vreme taj termin postaje veoma rasprostranjen i popularan, posebno između 1940. i 1970. godine, kada se u Americi, tada formulisana koncepcija društva znanja, počinje masovno koristiti od strane sociologa u tumačenju savremenog tadašnjeg postindustrijskog društva.

U istraživanjima tokom više decenija (1940-1968) Druker je razvio osnovne teze društva znanja[2], i uveo u naučnu upotrebu

[2] Карпов 2015б, с. 814–819. Posedno u knjizi: P.F. Drucker *The Age of Discontinuity* (1968). Русскоязычное издание: Эпоха разрыва: ориентиры для нашего меняющегося общества. — М.: «Вильямс», 2007. — С. 336. — ISBN 1-56000-618-8.

niz osnovnih pojmova kao što su *knowledge work/job* (1957), *knowledge worker* (1962), *knowledge society* (1968), *knowledge economy* (1968) koji su potom činili jezgro teorije društva znanja. U isto vreme Mahlup u svom radu iz 1962.[3] formuliše pojam *knowledge industry* koji je ubrzo stekao veliku popularnost i tako, pojmovi *društvo znanja* i *industrija znanja*, uz, u to vreme, nastale pojmove *informaciono društvo* i *postindustrijsko društvo*, postaju najfrekventniji u tadašnjim istraživanjima.

Tridesetak godina kasnije pojam *društvo znanja* doživljava svoju renesansu i izuzetnu popularnost, mada je tada njen rodonačelnik (P. Druker) bio prinuđen da konstatuje kako je upotreba tog termina ipak prevremena, da se još uvek ne može govoriti kako je savremeno društvo znanja već da je moguće samo govoriti o „stvaranju ekonomskog sistema na osnovu znanja, pri čemu bi preciznije bilo reći da je sadašnje društvo postkapitalističko[4], iako u to vreme uzdizanje i veličanje značaja znanja u većini sociioloških istraživanja zauzima prvenstveno mesto.

Početkom XXI stoleća, 2005. godine, *UNESKO* je objavio Izveštaj *Ka društvu znanja*[5] u kojem su ocrtane konture društva zasnovanog na znanju, gde je posebno istaknuta važnost mogućnosti dostupa znanjima, kao i razvoj otvorenog društva i demokratizacija učešća u njemu; zatim, ekonomija, zasnovana na znanjima, formiranje mreže znanja i kulture inovacija, slobodan dostupa obrazovanju i obučavanju tokom čitavog života, očuvanje jezičke i kulturne raznovrsnosti.

Na prvi pogled, sama ideja postojanja društva zasnovanog na znanju i obrazovanju izaziva sama po sebi veliki duhovni entuzijazam, ako bi se, možda s malo preuveličavanja, moglo reći,

---

[3] F. Machlup, The Production and Distribution of Knowledge in the United States». 1962, rusko izdanje: Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США. — М.: Прогресс, 1966. — 462 с

[4] Друкер П. Посткапиталистическое общество // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под ред. В. Л. Иноземцева. М.: Academia. 1999. С. 71.

[5] Всемирный доклад ЮНЕСКО «К обществам знаний», Unesco's World Report «Towards Knowledge Societies». — Париж: UNESCO, 2005, http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001418/141843e.pdf, русский перевод // http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001418/141843r.pdf.

renesansno stanje koje je povezano s povratkom korenima evropske i u širem smislu – zapadne kulture. U razmišljanjima pobornika društva znanja naziru se momenti koji nas vraćaju grčkoj *paideii*.

Međutim, upravo u ovom dokumentu bila su postavljena pitanja na koja nisu bili dati jasni odgovori u mnogobrojnim istraživanjima: o kakvim znanjima, odnosno o kakvom znanju se tu zapravo radi? Da li tu treba prihvatiti hegemoniju naučno-tehničkog modela u određivanju osnovnog, proizvodnog znanja, kao i šta činiti s disbalansom koji se zapaža u oblasti pristupa k znanju, kao i s preprekama nastalim na tom putu, kako na nacionalnom, tako i na globalnom planu?[6]

Osim toga, u pomenutom Izveštaju bila je izražena sumnja, koja se javljala pred svakim ko je imao humanističko obrazovanje, sumnja o opravdanosti korišćenja pojma *društvo znanja* u primeni na savremeno društvo imajući u vidu njegove osnovne karakteristike. Osnovni uzrok je u tome da tokom čitave ljudske istorije svako ljudsko društvo bilo je *društvo znanja* jer upravo *znanje* (praktično, teorijsko, tajno) određivalo je mogućnost postojanja i razvoj društva. Ne najsrećnije izabran termin može se prihvatiti, ako je reč o spekulativnoj konstrukciji, konceptualnom teorijskom jezgru pomoću kojeg u sociološkim, ekonomskim i politološkim istraživanjima se opisuju osobenosti razvoja koji menja savremeno društvo u doba prelaza od postindustrijalnog na informacioni nivo a otud u neku nepoznatu budućnost. U tom procesu znanje se razume kao glavna moć, „osnova društva, temelj ekonomije i socijalnog delovanja“, koja poseduje novu proizvodnu ulogu i ima nove funkcije i svojstva.

Stvoreni teorijski model *društva znanja* ne nastoji da pruži jasne i precizne definicije. Pritom se i osnovni pojmovi uvode posredno, na krajnje slobodan, opisan način. Konačno, i sam Druker izdvaja četiri oblasti pomoću kojih nastoji da opiše društvo znanja i oslika njegovu predstavu: politološku, ekonomsku, sociološku, epistemološku.

---

[6] Электронный ресурс: http://www.intelros.ru/pdf/doklad_yunesko_2005_k_obshzestvam_znaniya.pdf

Politološki se društvo znanja određuje time što „znanje ima moć“, tj. da je samo znanje moć, što je opšte mesto, kad se govori o pojmu znanja u novo doba, koje se suprotstavlja antičkom određenju znanja po kojem je „znanje vredno radi samoga znanja“. Za znanje u naše vreme karakteristično je da naučnici i specijalisti utiču na odluke organa vlasti. Znanja postaju ključni faktor u međunarodnoj ekonomskoj dominaciji država čija je osnova efektivnosti političkih rešenja.

U ekonomskom smislu društvo znanja je sistem korišćenja znanja kao osnovnog resursa privređivanja i razvoja industrije koji proizvode robe i usluge za šije stvaranje su potrebna visoka znanja. Naučno proizvođenje odvija se u univerzitetskim laboratorijama i nastaje u njima.[7] Znanje postaje bitni ekonomski činitelj, određuje tržište, tehnologiju, patente i licence – znanje je instrument ekonomskog rasta dok su naučna istraživanja predmet komercijalizacije[8].

Tako nastaje prelaz od ekonomije robama na ekonomiju znanja u kojoj produktivnost znanja određuje proizvodnost, sposobnost konkurencije i ekonomski uspeh inovacije i inovativne organizacije obezbeđuju ekonomski razvoj[9]. U takvoj situaciji „proizvodnja znanja“ uključuje u sebe ne samo otkriće, pronalaženje, projektovanje i planiranje, već i njihovo rasprostiranje i komunikaciju[10]

Društvo znanja poseduje sveopštu organizacionu strukturu koja stvara i uvodi novine, a proizvodni sistem razrađuje strategije razvoja i formira novu osnovu znanja. Nova proizvodna osnova društva (nove grane proizvodnje) zasnivaju se na znanju, a ne na iskustvu; u tom smislu, znanje postaje centralni faktor proizvodnosti.[11]

Karakteristična crta društva znanja je nov sistem podele rada zasnovan na odnosu ka znanju i koja kao osnovni pokretač proizvođača znanja, a ne umnog radnika. Privlači posebnu pažnju

[7] 2, p. 67, 167
[8] 2, p. 37, 46, 334.
[9] 2, p. 51, 247, 248
[10] 2, p. 7, 9, 10, 44
[11] 2, p. 36, 37, 46, 51, 154

činjenica da novo društvo nije bezkonfliktno jer je u njegovom modelu već od samog početka ugrađena ideja ekonomske i socijalne nejednakosti i očuvanje klasnog konflikta[12], no ne konflikta između rada i kapitala, a unutra „radničke klase“, koji je nastao na osnovu ovladavanja ili onevladavanja praktičnim specijalizovanim znanjima.

U *sociološkom smislu* društvo znanja karakteriše se osobenom socijalnom strukturom – organizacijama koje koriste i proizvode znanja uključujući i sistem njihovog delovanja u mreži.[13]

Reč je o novom obrazovnom sistemu koji obezbeđuje vaspitanje talenata za ekonomiju znanja, pripremu radnika znanja za taj rad, koji još ne postoji (obučavanje unapred), njegovu preobuku u toko čitavog života (neprekidno obučavanje) i kao posledicu ima mobilnost celokupnog društva[14].

U *epistemološkom smislu* društvo znanja određuje se razvojem posebnih osobina ljudske psihe, mišljenja a takođe i epistemološkom funkcijom organizacije i proizvodnog sistema. Čovek treba da nauči kako treba da uči, i pritom da to čini postojano, koristeći znanja za sticanje navika i primenu znanja u praksi[15]. U novom modelu društva stvara se i model njegovog aktivnog člana – radnika znanja koji vlada produktivnim mišljenjem, razvijenom imaginacijom orijentisanoj na postojano i sistematsko traženje novih znanja. Osnovni „način proizvođenja“ takvog čoveka jeste obrazovanje. Međutim, model takvog obrazovanja nije sloboda od protivrečnosti.

Model novog društva pretpostavljao je novi put razvoja – ne progresivni no inovativni, zasnovan na povezanosti fundamentalnih nauka, primenjenih istraživanja i inovacijama. Realizaciju takvog puta obezbeđuje istraživačko obrazovanje,

---

[12] Друкер П.: Эра социальной трансформации // Электронный ресурс: https://gtmarket.ru/laboratory/expertize/2006/2506

[13] 2, p. 169, 173

[14]

[15] 2, p. 251–253,286

koje, po mišljenju tvoraca teorije društva znanja se zasniva na umreženim univerzitetskim centrima.

Kao što svi znamo Imanuel Kant je kao osnovni zadatak univerziteta video obrazovanje zajednice čiji je zadatak bio traženje i publikovanje, izlaganje istine. Upravo kroz filozofski fakultet u budućem vremenu su u univerzitetsko obrazovanje prodrle prirodne nauke. Nemački univerzitet kakvim ga je video fon Humbolt ima za cilj da kultiviše vezu istraživanja i predavanja. Tu istraživači traže istinu, predavači je preuzimaju iz najnovijih rezultata nauka, a studenti kritički upijaju poslednje reči koje im prenose predavači. Za univerzitet industrijske epohe K. Jaspers ističe kao najviši princip vezu istraživanja i obučavanja. Obrazovanje prirodno vodi ka istraživačkim metodama i student treba aktivno da učestvuje u naučnim istraživanjima. Istraživanje se uključuje u nastavni proces kao jedan od njegovih momenata, ali ne određuje njegov sadržaj i strukturu u celini.

Krajem XX veka naučna istraživanja postaju genetski deo višeg obrazovanja posebne vrste, čija misija se određuje kao obrazovanje putem naučnih istraživanja, a ne naučno istraživanje i obrazovanje. Istraživanja počinju da se koriste kao metoda obučavanja, formirajući nastavni proces i stvaralačku funkciju mišljenja. U isto vreme, model novog društva znanja formira svoj pogled na ulogu univerziteta u obrazovanju, koji je bio pozitivno ocenjen svetskim naučnim društvom i dobio svoj izraz u Izveštaju UNESKOa.

Saglasno novom pristupu, manje ili više standardni univerzitetski model XX veka gubi svoju dominirajuću ulogu koju je imao u sistemu obrazovanja većine država. Evropski model obrazovanja dostigao je svoje prirodne granice kao nastavna ustanova sazdana na određenom geografskom mestu kao pokretač nauke i način rasprostiranja znanja među elitom, formiranom na osnovu kako intelektualnih tako i socijalno-političkih i ekonomskih kriterijuma. Samo ograničeni broj savremenih univerziteta u nekoliko država mogu stvarno

pretendovati na status univerziteta „svetskog nivoa“ (world-class university).

Nastajanje novih znanja a takođe i njihova raspodela među sve više specijalizovanim disciplinama, njihovo objedinjavanja u sve složenije komplekse i sve manja hijerarhičnost strukture znanja dovode u sumnju životnu sposobnost i opravdanost postojanja „univerziteta“. Čak i u slučaju da se akademske obrazovne institucije i dalje budu kao dosad nazivale univerzitetima, njihova organizacija, zadaci i delatnost pretrpeće promene i postaće raznovrsnije[16].

U knjizi „Epoha diskontinuiteta“ (*The Age of Discontinuity,* 1968) Druker se zalaže za neophodnost novog pristupa obrazovanju: ono treba da formira „univerzalno umeće koje se sastoji u korišćenju znanja i njihovoj sistematskoj primeni kao osnovi efikasnosti kvalifikovanosti i dostizanju... Kada se znanje koristi u radu, tada je neophodno permanentno obrazovanje, no pritom, samo obrazovanje treba da bude isključivo praktično, usko specijalističko.

Predloženi model *povlači za sobom nekoliko* međusobno povezanih pitanja: (1) gde čovek „društva znanja“ treba da dobija obrazovanje, koja odgovaraju postavljenim zahtevima“, ako tradicionalni univerzitet, zasnovan na kulturi knjige koju prenose „mandarini“[17], ne može da iz zadovolji? Odgovor koji nam daje Druker već u naše vreme, - u „društvu znanja“, sve više znanja, i posebno naprednih znanja, dobijaće se znatno vremena posle završetka formalnog obrazovanja i u svim uzrastima to je se zbivati posredstvom obrazovnih procesa koji se neće prvenstveno bazirati na tradicionalnoj školi (kurziv naš. – T.G.) – nije dovoljno jasan. Pre svega, reč je obrazovnim ustanovama,

---

[16] Электронный ресурс: http://www.intelros.ru/pdf/doklad_yunesko_2005_k_obshzestvam_znaniya.pdf

[17] O ovoj problematici videti više: Ringer F. The Decline of the German Mandarins: The German Academic Community. 1890—1933. Hannover; London: The Wesleyan University Press, 1990. P. 448—449. Rusko izdanje: Рингер Ф. Закат немецких мандаринов: Академическое сообщество в Германии, 1890—1933 / Пер. с англ. Е. Канищевой и П. Гольдина. М.: Новое литературное обозрение, 2008, 648 с.

koje odgovaraju savremenom severnoameričkom modelu visoke škole, orijentisane na *interdisciplinarnost* i privlačenje privatnih investicija za istraživačku projektnu delatnost, tj. Reč je o korporativnim univerzitetima, inovativnim obrazovnim centrima, a takođe i o razvijenim nezavisnim profesionalnim školama, finansiranim od strane privatnih preduzimača i investitora (slično školi biznisa INSEAD, koja obrazuje top-menadžere svetskog nivoa). Pri tom stavlja se naglasak na raznovrsnost načina dostupa znanju, što samo po sebi razara tradicionalni model univerziteta. Istovremeno, u ne manjoj meri, nove obrazovne ustanove i nove metodike i tehnologije obučavanja pružaće „radnicima znanja" „sve više i više znanja", i pritom, ne samo (mada prvenstveno) znanja „napredna" no i „dovoljno elementarna". Pripadnost jednom ili drugom tipu znanja i njihove osobenosti tradicionalno za istraživanje „društva znanja" nisu jasno ni precizno definisane i opisuju se OBIVATELNO, na osnovu „primera iz života". Pritom i jedan i drugi tip znanja istog su nivoa pošto u „društvu znanja" „nema višeg i nižeg znanja", što je u nekom stepenu i tačno, ako se ima u vidu tvrđenje da u „društvu znanja" znanja su instrumenti, i kao u slučaju bilo kojih instrumenata, njihov značaj i mesto u hijerarhiji zavisi od zadataka koji treba da budu rešeni".

Situativnost znanja i njihova praktična usmerenost postaju njihova najvažnija karakteristika. Takav pristup izaziva pravdano pitanje – ne postaje li u tom slučaju znanje samo prost skup umenja i navika, uspešno primenjenih u potrebnom datom trenutku i na datom mestu. Drugim rečima, ako neurohirurg ne može da popravi pokvarenu slavinu u kupatilu, znači li to da njegova znanja imaju u hijerarhiji niži položaj u poređenju sa znanjima vodoinstalatera koji će popraviti slavinu. S druge strane, znanja neurohirurga podižu se u hijerarhiji znanja na viši nivo u odnosu na vodoinstalatera, ako je potrebno operisati naprslu lobanju. Prvenstvo „korisnosti znanja, primenjenih u određenoj praktičnoj situaciji" koja postuliraju istraživači „društva znanja", formiraju pogrešan pogled na znanje dovodeći

do gubitka samovrednosti znanja i pritom relativizuju znanje kao takvo.

S tim u vezi postavlja se još jedno pitanje: kakva svojstva treba da poseduje nosilac „novih“ znanja da bi se mogao smatrati obrazovanim čovekom? „Može se sa sigurnošću tvrditi – piše Druker – da ćemo doći do preosmišljavanja toga što znači *obrazovani čovek*. Nemci su takvo znanje nazivali *Allgemeine Bildung*, pogled na svet (*Wetlanschauung*), a Englezi — *The Liberal Arts*, ili slobodnim humanističkim naukama.

Obrazovanim čovekom će se u sve većem stepenu smatrati onaj, je naučio da uli i produžava da uči, posebno putem formalnog obrazovanja, toko čitavog ostatka svog života“. Ovde e srećemo s nekim logičkim paradoksom: saglasno s novom predstavom, obrazovani čovek vlada ne znanjem, već *nekom težnjom* znanju/znanjima, koja se pokazuje isključivo praktičnom, orijentisanom na trenutne (ili perspektivne) potrebe tržišta, i usko specijalizovanim, pošto samo u tom slučaju ono može biti efikasno i „korisno“. Još je paradoksalniji način na koji se u „društvu znanja“ određuje mesto fundamentalnih znanja kao tradicionalnih osnova obrazovanosti, koja, po prirodi stvari, jesu univerzalna, dajući onom ko ih poseduje mogućnost da stvara logičke veze između poznatog i novog. S jedne strane, kad govori se o „društvu znanja“ ističe se kako ono ima istraživačku prirodu u kojoj se stiču fundamentalne nauke, primenjena istraživanja, inovacije, neophodne u novim fundamentalnim znanjima. Ali, s druge strane, vodeće mesto u društvu znanja zauzimaju isključivo specijalistička znanja.

Sve to potpuno menja u samoj osnovi društvo znanja: u novom modelu naglasak se prenosi sa znanja kao načina razvoja čoveka, na praktičnu primenu znanja.

U „novom društvu“ obrazovani čovek – to je čovek koji je naučio brzo da se dopunski specijalizuje u cilju prelaska s jednog na drugo radno mesto. No kako dolazi do te brzo dobijene specijalizacije? Postojano učenjem prelaženje s jedne na drugu problematiku, podrazumeva osvajanje nečeg novog, pre svega, nečeg što nije obavezno povezano sa nečim starim. Može li u

takvom slučaju znanje da se sakuplja i stvara neku ličnu bazu znanja ili prtljag znanja postaje kofer bez ručke – nikom potrebna stvar posebno u uslovima inaugurisane fizičke i mentalne mobilnosti.

Vraćamo se tezi o stvaranju teorijske i krajnje praktične konstrukcije koja bi htela da se izgradi na ideji *paideie*, a u suštini, ruši čitavo njeno zdanje.

Teoretičari društva znanja u većini slučajeva otvaraju davno otvorena vrata. Od vremena antičke *paideie* postoji predstava o potrebi čoveka da se usavršava tokom čitavog svog života, u svakom uzrastu i za tako nešto nisu potrebne neke nove tehnologije. Sistem razredne nastave obučavanja u školama i forma predavanja znanja na univerzitetima stvorili su socijalnu humanističku i naučno-tehnološku osnovu društva u kojem je nikla ideja društva znanja, koje hoće da razori svoje temelje.

Umesto zaključka:

Kada se sve sabere, teorija o **društvu znanja** *je anti-kulturna*, jer potkopava tradicionalne temelje zapadne kulture, *anti-obrazovna,* jer podriva osnovne principe obrazovanja i obrazovanje svodi na usko specijalno obučavanje, *negativno elitistička*, jer se ne zalaže za vladavinu duhovne elite, već za vlast tehnokratske elite, *rasistička*, jer se zalaže za prirodnu neravnopravnost među ljudima, *eksploatatorska*, jer sve svodi na sticanje profita ekonomski moćne manjine, *anti-humanistička*, jer sputava ostvarenje čoveka kao čoveka.